

Sygn. akt III UK 33/13

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 24 stycznia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)

SSN Krzysztof Staryk

SSA Agata Pyjas - Luty (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania K. W.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.

o emeryturę pomostową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 stycznia 2014 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 18 października 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 stycznia 2012 r. Sąd Okręgowy w K. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K. z dnia 19 sierpnia 2011 r., którą odmówiono K. W. emerytury pomostowej, w ten sposób, że zaliczył wnioskodawcy do pracy w warunkach szczególnych okres zatrudnienia w Spółdzielni Pracy Rybołówstwa Morskiego „B.” w K. od 16 listopada 1978 r. do 30 czerwca 1983 r. oraz w „B.” Przedsiębiorstwie Połowów i Usług Rybackich w K. od 22 października 1990 r. do 15 lutego 1993 r. i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury pomostowej.

Sąd Okręgowy ustalił, że w niezaliczonych przez organ rentowy do pracy w warunkach szczególnych okresach wnioskodawca wykonywał następujące prace: od 18 listopada 1978 r. do 30 czerwca 1983 r. na stanowisku rybaka w Spółdzielni Pracy Rybołówstwa Morskiego „B.” w K. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, wykonując dodatkowo czynności motorzysty a w okresie od 22 października 1990 r. do 15 lutego 1993 r. na stanowisku rybaka w „B.” Przedsiębiorstwie Połowów i Usług Rybackich w K. stale i w pełnym wymiarze czasu, które to prace, jako prace rybaków morskich, stanowią prace w warunkach szczególnych, wymienione w pkt 22 wykazu prac w szczególnych warunkach, stanowiącym załącznik do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych. Sąd Okręgowy uznał, że po doliczeniu powyższych okresów do już uwzględnionych przez organ rentowy okresów wykonywania pracy rybaka morskiego, wynoszących 6 lat 9 miesięcy i 13 dni, wnioskodawca legitymuje się ponad 10 – letnim okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych, a ponieważ na dzień 1 stycznia 2009 r. spełniał niespornie także pozostałe przesłanki określone w art. 4 pkt 1 i 4-7 w związku z art. 49 tej ustawy, prawo do emerytury pomostowej mu przysługuje. Sąd Okręgowy podkreślił, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach nie ma znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj faktycznie wykonywanej pracy.

Rozpoznając apelację organu rentowego od powyższego wyroku Sąd Apelacyjny uznał za zasadne podniesione w niej zarzuty i wyrokiem z dnia 18 października 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego. Sąd Apelacyjny, opierając się na materiale

dowodowym zebrany przez sąd pierwszej instancji, w tym dokumentacji pracowniczej ze spornych okresów oraz na uzupełniającym przesłuchaniu wnioskodawcy, odmiennie niż Sąd Okręgowy ustalił, że w spornych okresach wnioskodawca pracował jako mechanik lub mechanik-motorzysta a do jego obowiązków na kutrze należała obsługa i dbałość o sprawność kutra i jego urządzeń. Na większych jednostkach wykonywał czynności mechanika i motorzysty, które to prace odbywały się na pokładzie i w maszynie. Pracując na kutrze wacht nie pełnił, gdyż takich nie było, pomagał natomiast rybakom przy wydawaniu i wyciąganiu sieci, sortowaniu i ręcznym patroszeniu ryb, przez cały czas mając nadzór nad maszynownią. Oceniając charakter pracy wnioskodawcy w tych okresach Sąd Apelacyjny uznał, że wnioskodawca nie pracował stale i w pełnym wymiarze czasu jako rybak tj. na stanowisku wskazanym w poz. 22 załącznika nr 1 do ustawy pomostowej, pracował bowiem przede wszystkim jako motorzysta kutrowy i praca mechanika na kutrze była głównym jego zajęciem. Czynności związane ze stanowiskiem rybaka wykonywał, ale nie stale i w pełnym wymiarze a jedynie pomocniczo, pomagając rybakom przy ich pracach. Sąd Apelacyjny powołał się na wyrok Sądu Najwyższego z 26 maja 2011 r., II UK 356/10, w którym Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że praca rybaków morskich na stanowiskach motorzysty kutrowego, mechanika kutrowego kierownika maszyny i jego zastępców nie są pracami rybaków morskich. Skoro w załączniku nr 1 poz. 22 do ustawy o emeryturach pomostowych wymienione zostały tylko prace rybaków morskich, zdaniem sądu drugiej instancji uznać należało, że tylko prace na tym stanowisku można uznać za prace w szczególnych warunkach, jako charakteryzujące się szczególnym stopniem szkodliwości i uciążliwości. Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska wnioskodawcy, że motorzysta kutrowy i mechanik kutrowy na kutrze rybackim jest rybakim morskim, uznając, że gdyby zamiarem ustawodawcy w przypadku ustawy pomostowej było rozszerzenie zakresu jej stosowania na inne stanowiska związane z pracą na morzu to stanowiska w innych specjalnościach zostałyby wymienione w tej ustawie. Wskazując, że przepisy uprawniające do emerytury pomostowej w wieku 55 lat należy interpretować ściśle, Sąd Apelacyjny przyjął, że wnioskodawca nie spełnił wymaganej przesłanki z art. 49 w związku z art. 8 ustawy o emeryturze pomostowej

z 19 grudnia 2009 roku (Dz.U. z 2008 r., Nr 237, poz. 1656) tj. nie wykazał 10-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, co doprowadziło do uwzględnienia apelacji organu rentowego.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając Sądowi Apelacyjnemu naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 49 w zw. z art. 8 w zw. z art. 4 pkt 15 i 7 w zw. z art. 3 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych w związku z pkt 22 załącznika do tej ustawy poprzez niewłaściwą interpretację tych przepisów, w szczególności pojęcia „pracy rybaków morskich”, jakim posługuje się załącznik do ustawy - wykaz prac w szczególnych warunkach wobec przyjęcia, iż pojęciem tym objęci są tylko ci członkowie załogi kutra rybackiego, którzy zatrudnieni są na stanowiskach rybaka, natomiast praca rybaków morskich nie jest pracą osób zatrudnionych na pozostałych stanowiskach, m.in. na stanowisku motorzysty i w konsekwencji niezasadne przyjęcie, iż w przypadku ubezpieczonego nie zostały spełnione określone w tych przepisach przesłanki uprawniające go do emerytury pomostowej, w sytuacji gdy praca rybaka morskiego jest pracą na statkach morskich osoby posiadającej odpowiednie kwalifikacje, nie zaś pracą definiowaną przez wykonywane zadania, zarówno praca osoby na stanowisku rybaka, jak i motorzysty, czy mechanika jest wykonywaniem rybołówstwa morskiego, a w związku z brakiem w przepisach ustawy o emeryturach pomostowych rozróżnienia sytuacji rybaków zajmujących różne stanowiska przyjąć należy, iż przepisy te obejmują całą tę grupę zawodową przyznając jej uprawnienia do emerytury pomostowej. Podnosząc powyższy zarzut, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K., sygn. akt ... 954/11 ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz obciążenie organu rentowego kosztami postępowania kasacyjnego, w tym kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Zdaniem skarżącego, sąd drugiej instancji nieprawidłowo zinterpretował treść przepisów ustawy o emeryturach pomostowych, w szczególności zawarte w załączniku do tej ustawy pojęcie „pracy rybaków morskich”, w sposób

nieuzasadniony zawężając je tylko do nielicznych członków załogi kutra rybackiego i uznając, iż wcześniejszych uprawnień emerytalnych pozbawiona jest szeroka grupa rybaków zatrudnionych na stanowiskach innych niż najniższe w hierarchii członków załogi kutra stanowisko rybaka. Skarżący podkreślił, że wobec niekwestionowanego spełnienia przez niego wszystkich przesłanek prawa do emerytury pomostowej, o jakich mowa w art. 4 w związku z art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, kwestią sporną w tej sprawie pozostawało, czy na dzień 1 stycznia 2009 r., a więc na datę wejścia w życie ustawy, wnioskodawca spełniał wymóg 10 - letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze przy pracach wymienionych w pkt 22 załącznika nr 1 do tej ustawy, a przede wszystkim czy do tego okresu można zaliczyć ubezpieczonemu okresy zatrudnienia: od 16 listopada 1978 r. do 30 czerwca 1983 r. w Spółdzielni Pracy Rybołówstwa Morskiego „B.” w K., w którym to okresie ubezpieczony wykonywała stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę na kutrach rybackich jako praktykant, a następnie motorzystą oraz od 22 października 1990 r. do 15 lutego 1993 r. w „B.” Przedsiębiorstwie Połowów i Usług Rybackich w K., w którym to okresie ubezpieczony wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę na kutrach rybackich jako motorzystą okrętowy. W ocenie skarżącego określenie „praca rybaków morskich” wskazana w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, obejmuje pracę wszystkich członków załogi kutra rybackiego, zatrudnionych na wszystkich stanowiskach. Wskazać należy, iż pojęcie rybaka morskiego obejmuje nie tylko tych członków załogi, którzy zatrudnieni są na stanowisku rybaka czy starszego rybaka, ale również tych zajmujących stanowisko mechanika czy motorzysty. W ramach zawodu rybaka, które jest pojęciem ogólnym, wyodrębnić bowiem należy różnego rodzaju stanowiska, w tym motorzysty, które zajmował ubezpieczony. Nabycie przez niektórych członków załogi szerszych uprawnień i posiadanie przez nich wyższych kwalifikacji nie powoduje takiego skutku, iż przestają być oni rybakami, które to pojęcie obejmuje całą grupę zawodową w ramach której można wyróżnić różnego rodzaju stanowiska i specjalizacje. Za taką interpretacją przemawia także charakter pracy osób zatrudnionych na kutrach rybackich, niezależnie od tego czy zatrudnieni są oni na stanowisku rybaka, starszego rybaka, mechanika, czy motorzysty pracują w takich

samych warunkach, wykonują prace o takim samym charakterze i takiej samej uciążliwości, a to było wyznacznikiem objęcia określonych grup zawodowych przepisami ustawy o emeryturach pomostowych. Z zeznań przesłuchanych w sprawie świadków wynika, iż wszyscy członkowie załogi zajmowali się czynnościami połowowymi, mechanik czy motorzysta brał udział we wszystkich czynnościach związanych z połowem wykonywanych na morzu, a dodatkowo czuwać musiał nad stanem technicznym jednostki, w czynnościach połowowych na morzu uczestniczą bowiem aktywnie wszyscy członkowie załogi i to te czynności, warunki pracy i ich uciążliwość stanowią podstawę do objęcia całej tej grupy zawodowej wcześniejszymi uprawnieniami emerytalnymi. W związku z tym przyjęcie, iż praca rybaków morskich to jedynie praca osób znajdujących się najniżej w hierarchii członków załóg kutrów rybackich nie jest racjonalna i niezgodna z celem ustawy. Rybak bowiem to każdy członek załogi kutra rybackiego niezależnie od tego, jaką pozycję w tej załodze zajmuje. Podkreślić należy, iż ustawa o emeryturach pomostowych nie zawiera rozróżnienia poszczególnych stanowisk zajmowanych na kutrach, w załączniku bowiem nie wymienia się stanowiska rybaka, starszego rybaka, czy też innych, ale ogólnie posługuje się pojęciem pracy rybaków morskich, a więc obejmuje rybaków zatrudnionych na wszystkich stanowiskach. Zdaniem skarżącego, taka interpretacja pojęcia „praca rybaków morskich” zdaje się wynikać również z przywołanego przez sąd drugiej instancji w treści uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2011 r., sygn. akt II UK 356/10, w którym wskazano, iż w pracy rybaków morskich, a więc pracy osób wykonujących wszelkie czynności związane z wykonywaniem rybołówstwa morskiego wyróżnia się określone stanowiska: młodszego rybaka, rybaka, starszego rybaka, mechanika, motorzysty i inne, wszystkie te prace są jednak pracami rybaków morskich. W orzeczeniu tym, wbrew stanowisku sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy nie przyjął, iż praca motorzysty kutrowego nie jest pracą rybaka morskiego, a jedynie wskazał, iż praca na stanowisku motorzysty nie jest pracą na stanowisku rybaka w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Rozporządzenie to bowiem zawierało dwa wykazy prac od których uzależnione było przejście na wcześniejszą emeryturę

- wykaz A i wykaz B, do których kierując się zarządzeniami resortowymi, w których wskazane były poszczególne stanowiska zajmowane przez rybaków morskich, zaliczano prace poszczególnych członków załogi kutra. Tak w wykazie A - dział VIII pkt 9 jak i w wykazie B - dział IV pkt 4 wskazano na „pracę rybaków morskich”, co jednoznacznie wskazuje na to, iż za rybaków morskich również na gruncie przepisów tego rozporządzenia uznawało się nie tylko osoby zatrudnione na stanowisku rybaka, ale również pozostałych członków załogi. Prace rybaków morskich zajmujących stanowiska zaliczone na podstawie zarządzeń resortowych do wykazu A, kwalifikowane były inaczej niż prace rybaków morskich na stanowiskach zaliczonych do wykazu B jednak w obu przypadkach były to prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawniało do niższego wieku emerytalnego. Wszyscy członkowie załogi, wykonujący pracę na morzu, niezależnie od zajmowanego stanowiska, posiadali zatem uprawnienia do wcześniejszej emerytury, tyle tylko iż na różnych warunkach. Na gruncie przepisów ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych ustawodawca nie zamieścił takiego rozróżnienia, w załączniku do ustawy nie wymienia bowiem poszczególnych stanowisk zajmowanych w załodze kutra rybackiego, ale posługuje się ogólnym pojęciem „pracy rybaków morskich”, które, w ocenie skarżącego, obejmuje wszystkich członków załogi. Praca rybaków morskich pojawia się tylko w jednym punkcie załącznika i jest w taki ogólny sposób określona. Gdyby było inaczej i ustawodawca chciałby objąć prawem do wcześniejszej emerytury rybaków zatrudnionych na niektórych tylko stanowiskach, to z pewnością wskazałby w załączniku na konkretne stanowiska, które chce objąć prawem do wcześniejszej emerytury, wskazując na prace młodszego rybaka, rybaka, starszego rybaka, czy inne, skoro natomiast takiego doprecyzowania nie zastosował, posługując się pojęciem ogólnym, to przyjąć należy, iż przepisami ustawy objął pracę wszystkich członków załogi kutra rybackiego i wszystkie prace rybaków morskich, na wszystkich wyszczególnionych na liście załogi stanowiskach. Ze świadectw pracy wnioskodawcy, dotyczących spornych okresów, wprost wynika, iż praca motorzysty, którą wykonywał ubezpieczony, zatrudniony na takim stanowisku była pracą rybaka morskiego. Ze świadectwa ze Spółdzielni Pracy Rybołówstwa Morskiego „B.” wynika, iż wynagrodzenie wypłacane było zgodnie z UZP dla

rybaków morskich, z kolei z treści świadectwa pracy z „B.” Przedsiębiorstwa Połowów i Usług Rybackich w K. wynika, iż ubezpieczony zatrudniony był na stanowisku wymienionym wykazie B dziale IV poz. 4 załącznikach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 07.02.1983 r., w którym wymieniona jest właśnie „praca rybaków morskich”. W związku z tym przyjęcie przez sąd drugiej instancji, iż praca rybaków morskich zgodnie z przepisami ustawy o emerytach pomostowych to jedynie praca osób znajdujących się najniżej w hierarchii członków załóg kutrów rybackich nie jest racjonalna i niezgodna z celem ustawy. Rybak bowiem to każdy członek załogi kutra rybackiego niezależnie od tego, jaką pozycję w tej załodze zajmuje.

W ocenie skarżącego, zarzuty podniesione w treści skargi i ich uzasadnienie wskazują na naruszenie przez sąd drugiej instancji przepisów prawa materialnego, powodujące wadliwość wydanego orzeczenia, co uzasadnia wnioski skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga, jak w rozpoznawanej sprawie, nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania. Dlatego też w postępowaniu kasacyjnym wiążące dla Sądu Najwyższego są ustalenia Sądu Apelacyjnego, z których wynika, że w obydwu spornych okresach od 16 listopada 1978 r. do 30 czerwca 1983 r. oraz od 22 października 1990 r. do 15 lutego 1993 r. wnioskodawca, jako członek załogi kutra rybackiego, świadczył pracę w charakterze maszynisty i motorzysty kutrowego, wykonując także czynności związane ze stanowiskiem rybaka morskiego, ale jedynie pomocniczo.

Zasadny okazał się podniesiony w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzut naruszenia art. 49 w związku z art. 8, art. 4 pkt 1-5 i 7, art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. Nr 237, poz. 1656) oraz w związku z pkt 22 załącznika do tej ustawy. Rozważania w tej kwestii wypada rozpocząć od przypomnienia, że emerytury pomostowe, wprowadzone do systemu

ubezpieczeń społecznych z dniem 1 stycznia 2009 r. wyżej cytowaną ustawą, częściowo zastąpiły emerytury w obniżonym wieku emerytalnym przyznawane na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013, poz. 1440) pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach pracy lub w szczególnym charakterze, w pewien sposób ograniczając, w stosunku do wcześniejszej regulacji, krąg osób uprawnionych do tego świadczenia. W art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych wskazuje się, że prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwale uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami - mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej - wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Wykaz tych prac określa załącznik nr 1 do ustawy. Z kolei definicję prac o szczególnym charakterze zawiera art. 3 ust. 3 ustawy, pojęciem tym obejmując prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrażający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się. Wykaz prac o szczególnym charakterze określa załącznik nr 2 do ustawy. Jak przyjmuje się w orzecznictwie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62, wyrok WSA w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2011 r., IV SA/Po 335/11, LEX nr 863891), wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy "o szczególnym charakterze" lub "w szczególnych warunkach" nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich jakość mogła obniżyć się z wiekiem.

Przesłanki przyznania prawa do emerytury pomostowej określa art. 4 ustawy, zgodnie z którym prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem

art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy". W razie niewykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze po dniu wejścia w życie ustawy (art. 4 pkt 6), nabycie prawa do emerytury pomostowej jest możliwe w związku z treścią art. 49 ustawy, w myśl którego prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, która spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12 oraz w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Z literalnego brzmienia art. 49 pkt 3 ustawy jasno wynika, że w przypadku osób, które nie spełniają wymogu określonego w art. 4 pkt 6 ustawy, do okresów pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze uprawniających do emerytury pomostowej, uwzględnia się jedynie okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, z wyłączeniem okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emeryturach i rentach z FUS (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62, z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185).

Pewne dalsze warunki prawa do emerytury pomostowej przewidują przepisy art. 5-12 omawianej ustawy, odnoszące się do pracowników wykonujących prace w

szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, wymienionych w tych przepisach. I tak w art. 8, mającym zastosowanie w niniejszej sprawie, ustawodawca przyznał prawo do emerytury pomostowej pracownikowi wykonującemu przez okres co najmniej 10 lat prace w szczególnych warunkach, wymienione w punkcie 20, 22 i 32 załącznika nr 1 do ustawy, który spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1 oraz 4-7 oraz ukończył 55 lat życia w przypadku mężczyzny. Z kolei w punkcie 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych zostały wymienione prace rybaków morskich. W stanie faktycznym niniejszej sprawy, wnioskodawca, mający ukończone 55 lat życia, niespornie spełniał przesłanki o jakich mowa w art. 4 pkt 1, 4, 5 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych. Kwestia oceny spełnienia przez niego warunku określonego w art. 8 pkt 2 w związku z art. 49 tej ustawy wymagała natomiast dokonania wykładni pojęcia prac rybaków morskich, użytego w punkcie 22 załącznika nr 1, a w szczególności rozważenia, czy rozciąga się ono również na prace motorzysty i maszynisty kutrowego, które to prace wykonywał wnioskodawca w spornych, nie uwzględnionych przez sąd drugiej instancji okresach. Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych nie zawiera żadnego wyjaśnienia określenia prac rybaków morskich, nie zostało do niej wydane także żadne rozporządzenie wykonawcze czy zarządzenie resortowe, które wymieniałoby stanowiska, na których praca jest uważana za pracę rybaka morskiego. Również, mając na uwadze fakt, że wnioskodawca nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach po dniu wejścia w życie ustawy, art. 49 omawianej ustawy nie daje podstaw do oceny charakteru wykonywanej przez niego pracy w świetle bezpośrednio stosowanego art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013, poz. 1440) i wydanego na jej podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Jednak, mając na uwadze konieczność ustalenia zakresu pojęcia pracy rybaka morskiego, przepisy te i wydane w oparciu o nie przepisy resortowe należy przywołać pomocniczo. Cytowane rozporządzenie w swoim załączniku identycznie sformułowane określenie: „prace rybaków morskich” wymienia w dwóch odrębnych pozycjach – w

wykazie A Dziale VIII (w Transporcie i łączności) pod pozycją 9 oraz w Wykazie B Dziale IV (Prace różne) pod pozycją 4. Przy braku zróżnicowania określenia rodzaju pracy rybaków morskich w obydwu zawartych w obydwu tych wykazach, istotne zróżnicowanie występuje w regulacji uprawnień do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym w zależności od zakwalifikowania danego rodzaju pracy do każdego w tych wykazów, albowiem w przypadku prac wymienionych w wykazie B, w myśl art. 8 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. do nabycia prawa do emerytury wystarczało w przypadku mężczyzny ukończenie wieku 55 lat oraz wykazanie okresu zatrudnienia przy wykonywaniu tych prac wynoszącego 10 lat (przy wykazaniu także wymaganego okresu zatrudnienia, o jakim mowa w § 3 rozporządzenia), podczas gdy w przypadku prac wymienionych w wykazie A warunkiem prawa do emerytury jest osiągnięcie wieku 60 lat dla mężczyzny oraz wykazanie 15 lat pracy w warunkach szczególnych wymienionych tym wykazie. Różnicowanie uprawnień do nabycia wcześniejszej emerytury w zależności od przyporządkowania wykonywanych prac wykazowi A lub B załącznika do rozporządzenia spowodowane było różną oceną szkodliwości dla zdrowia oraz stopnia uciążliwości prac wymienionych każdym z tych wykazów. W przypadku prac rybaków morskich, dla ustalenia, jakiego rodzaju prace ustawodawca zaliczył do poszczególnych wykazów, konieczne jest posłużenie się resortowymi wykazami stanowisk, które jakkolwiek nie stanowią samodzielnej podstawy przyznania indywidualnych uprawnień, posiadają jednak charakter informacyjny, techniczno-porządkujący i uściślający, w szczególności wówczas, gdy w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia nie wymienia się określonych stanowisk, lecz operuje się pojęciem ogólnym (por. np. wyroki z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392; z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306; z dnia 25 lutego 2009 r., II UK 227/08, LEX nr 736740; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405). Odwołując się zatem do treści zarządzenia nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu gospodarki morskiej (Dz. Urz. Urzędu Gospodarki Morskiej Nr 3, poz. 26), w tym do jego załącznika zawierającego szczegółowe wykazy prac w szczególnych

warunkach, zauważyć należy, że za prace rybaków morskich zaliczone do wykazu A załącznika do zarządzenia uznane zostały prace wykonywane na wszystkich stanowiskach zajmowanych przez pracowników wpisanych na listę członków załogi statku, niezależnie od zatrudniającego ich podmiotu (wykaz A, dział VIII, poz. 9, pkt 1 zarządzenia), natomiast za prace rybaków morskich wymienione w wykazie B załącznika do rozporządzenia uznane zostały prace wykonywane nie tylko w określonych podmiotach, ale również wyłącznie na stanowiskach wymienionych w wykazie B, dziale IV, poz. 4 pkt 1-19 zarządzenia. Najogólniej ujmując, do wykazu B zostały zaliczone prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a do wykazu A prace rybaków morskich w służbie mechanicznej, zgodnie z podziałem wynikającym z § 58 i § 62 ust. 1 i § 64 ust.3 rozporządzenia Ministra Żeglugi z dnia 30 października 1971 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków załóg polskich statków morskich (Dz.U. Nr 33, poz. 299 z późn. zm.), w § 54, 58 i 61 ust. 3 rozporządzenie Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 17 sierpnia 1983 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków polskich statków morskich (Dz.U. Nr 52, poz. 232 z późn. zm.), w § 26, 27, 30 i 31 rozporządzenie z dnia 23 maja 1992 r. Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg polskich statków morskich (Dz.U. Nr 49, poz. 227 z późn. zm.) oraz § 38 i § 49 rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, pełnienia wacht oraz składu załóg statków morskich o polskiej przynależności (Dz.U. Nr 105, poz. 1117). Oceniając powyższą regulację w aspekcie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 maja 2011 r., II UK 356/10, LEX nr 901608, wyraził pogląd, że w świetle omówionych przepisów nie można utożsamiać wszystkich prac rybaków morskich z pracą na stanowisku rybaka morskiego, ujętą w wykazie B załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W stanie faktycznym niniejszej sprawy, w której wnioskodawca, pracując na stanowisku motorzysty i mechanika kutrowego, wykonywał prace zakwalifikowane jako prace rybaków morskich, wymienione w wykazie A dziale VIII pod pozycją 9

załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz zarządzenia nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu gospodarki morskiej, kwestią wymagającą rozważenia jest ocena, czy fakt zróżnicowania kwalifikacji do uprawnień emerytalnych z tytułu pracy w warunkach szczególnych w zależności od wykonywania pracy rybaka morskiego ujętej w wykazie A lub B załącznika do tego rozporządzenia ma bezpośrednie i przesadzające znaczenie dla oceny nabycia prawa do emerytury pomostowej, a więc, czy wykonywanie pracy rybaka morskiego, wymienionej w wykazie A załącznika do tego rozporządzenia nie stanowi wykonywania pracy rybaka morskiego w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach pomostowych, jak przyjął w niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny.

Za takim przyjęciem zdają się przemawiać określone w art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych przesłanki nabycia prawa do tego świadczenia, tożsame z warunkami nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych wymienionymi w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, jak przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 czerwca 2013 r., II UK 377/12, LEX nr 1353964, uznając, że w świetle art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych nie ulega wątpliwości, że przesłankę posiadania przez wnioskodawcę co najmniej 10 - letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze analizować należy przez pryzmat przepisów art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, jak i (w stosunku do okresów przypadających przed dniem wejścia w życie ustawy) art. 32 i 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i w konsekwencji za prace rybaków morskich w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach pomostowych uznawać jedynie prace takich rybaków wymienione w wykazie B załącznika do cytowanego rozporządzenia.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę poglądu tego nie podziela. Po pierwsze, ustalony w niniejszej sprawie stan faktyczny, wiążący w postępowaniu kasacyjnym, z którego wynika, że wnioskodawca jako członek załogi

kutra rybackiego zasadniczo pełnił obowiązki motorzysty i mechanika kutrowego, ale również wykonywał czynności związane ze stanowiskiem rybaka jak wydawanie i wyciąganie sieci oraz sortowanie i patroszenie ryb, jest odmienny od stanowiącego podstawę faktyczną powyższego rozstrzygnięcia, w którym ubezpieczony nie wykonywał pracy związanej bezpośrednio z łowieniem i wstępnym przetwórstwem ryb. Ponadto uprawnienia wnioskodawcy do emerytury pomostowej podlegają ocenie przy uwzględnieniu treści art. 49 ustawy, który do wymaganego okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych pozwala zaliczyć jedynie okresy wymienione w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, bez odwoływania się do art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jak to ma miejsce w art. 3 ust. 7 ustawy. Skoro ustawa o emeryturach pomostowych prace rybaków morskich jako prace w warunkach szczególnych uprawniające do świadczeń przewidzianych ustawą wymienia tylko raz, w jednym punkcie 22 załącznika nr 1 do ustawy, zasadnym wydaje się przyjęcie, że ustawodawca przyznał prawo do emerytury pomostowej, na warunkach określonych w art. 8 ustawy, pracownikom wykonującym wszystkie prace rybaków morskich, bez różnicowania, czy według innych przepisów i wydanych na ich podstawie wykazów resortowych wykonywali prace rybaków morskich na określonych stanowiskach i w określonych podmiotach. Brak w przepisach ustawy o emeryturach pomostowych jakiegokolwiek ograniczenia możliwości zaliczenia do prac rybaków morskich prac poszczególnych członków załogi kutra rybackiego w zależności od przynależności do załogi pokładowej czy mechanicznej i to w zależności od zatrudniającego podmiotu, przemawia w ocenie Sądu Najwyższego za przyjęciem, że art. 8 tej ustawy obejmuje swą dyspozycją wszystkie osoby, wykonujące prace rybaków morskich, wymienione zarówno wykazie A jak i B załącznika do cytowanego wyżej rozporządzenia. Nie można bowiem, bez wyraźnej podstawy prawnej, tożsamego pojęcia „prace rybaków morskich” traktować odmiennie: w sposób zawężający na potrzeby ustawy o emeryturach pomostowych oraz w sposób szeroki, z uwzględnieniem pracy członków załogi kutra rybackiego w służbie mechanicznej, na potrzeby ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W kontekście powyższego trafnie powołał się skarżący, że pojęcie rybaka morskiego obejmuje nie tylko tych członków załogi, którzy zatrudnieni są na stanowisku rybaka czy starszego rybaka, ale również tych zajmujących stanowisko mechanika czy motorzysty. W art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych /Dz.U. Nr 61, poz. 258/ wskazano, iż marynarzem lub rybakim jest osoba posiadająca morskie kwalifikacje zawodowe, stwierdzone zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o bezpieczeństwie morskim /Dz.U. Nr 109, poz. 1156/, a więc każdy członek załogi kutra rybackiego dopuszczony do pracy na morzu, w tym również mechanik czy motorzysta. Zgodnie natomiast z art. 3 lit. b rozporządzenia Rady /WE/ nr 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego /Dz. U. UE L 223 z 15.08.2006 r., str. 1/ rybak to osoba, której zajęciem - uznanym przez państwo członkowskie, jest zawodowe rybactwo na pokładzie czynnego statku rybackiego, co przy uwzględnieniu angielskiej i francuskiej wersji językowej można przetłumaczyć jako „osoba zatrudniona, zaangażowana w profesjonalne, zawodowe rybactwo” czy „każda osoba wykonująca rybactwo”. Uprawnia to do przyjęcia, że użyte w ustawie o emeryturach pomostowych ogólne pojęcie „pracy rybaków morskich”, obejmuje wszystkich członków załogi kutra rybackiego i wszystkie prace rybaków morskich, na wszystkich wyszczególnionych na liście załogi stanowiskach.

Oceniając, czy praca wnioskodawcy w spornych okresach stanowiła pracę rybaka morskiego w rozumieniu art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych nie można także nie zauważyć, że organ rentowy, odmawiając w zaskarżonej decyzji uwzględnienia do pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 16 listopada 1978 r. do 30 czerwca 1983 r. w Spółdzielni Pracy Rybołówstwa Morskiego „B.” w K., w którym wnioskodawca otrzymywał, zgodnie ze świadectwem pracy, wynagrodzenie na podstawie układu zbiorowego pracy dla rybaków morskich, powołał się na fakt wydania świadectwa pracy w warunkach szczególnych nie przez pracodawcę wnioskodawcy (zlikwidowanego), ale przechowawcę akt osobowych, z kolei odmowę zaliczenia okresu zatrudnienia od 22 października 1990 r. do 15 lutego 1993 r. w „B.” Przedsiębiorstwie Połowów i Usług Rybackich w K., w którym to przedsiębiorstwie, jak wskazano w świadectwie,

wnioskodawca również otrzymywał dodatek do wynagrodzenia za złowioną rybę, organ rentowy uzasadniał brakiem powołania się w świadectwie pracy wydanym przez pracodawcę w dniu 15 lutego 1993 r. na pozycję pracy w warunkach szczególnych z ustawy o emeryturach pomostowych. Równocześnie organ rentowy uwzględnił do okresów pracy w warunkach szczególnych, uprawniających do emerytury pomostowej, m.in. prace na stanowisku motorzysty kutrowego czy kierownika maszyny na kutrze od 1 lipca 1983 r. do 2 września 1986 r., od 1 grudnia 1983 r. do 10 marca 1988 r. oraz od 1 kwietnia 1990 r. do 3 września 1990 r. Stanowisko swoje organ rentowy powtórzył w odpowiedzi na odwołanie, z czego należy wnioskować, że do chwili wyrażenia odmiennego stanowiska przez Urząd Morski w S. w dniu 13 grudnia 2011 r., kwestia możliwości zaliczenia pracy motorzysty kutrowego do prac w warunkach szczególnych w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych nie budziła wątpliwości organu rentowego.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy, uznając za zasadny podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia prawa materialnego, orzekł jak w sentencji wyroku na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w zakresie kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.